

MIGUEL FERNANDO GÓMEZ VOZMEDIANO*

A magyarországi háborúk és egy extremadurái nemesi életpálya

TANULMÁNYOK

Pedro Barrantes Maldonado katona és krónikás (1510–1578)

Spanyolországból szemlélve a magyar történelem eseményei korszakról korszakra változóan hol közelebbinek, hol egészen távolinak tűnhetnek, ám akad két olyan jól meghatározható időszak, amikor a spanyol–magyar kapcsolatok különösen intenzívvé váltak. Gondoljunk csak az 1526 és 1556 közötti három évtizedre, melynek kezdetekor a mohácsi vereséget és II. Lajos magyar király halálát követően I. Károly spanyol király öccsére, Ferdinándra bízta a Magyar és a Cseh Királyságot. A Granadában tartózkodó spanyol udvarból drámai hangú levélben tájékoztatta országa arisztokráciáját, az egyházi vezetőket és a városokat „a Magyar Királyság veszteségeiről és a veszélyről, mely így lakosait és a többi, szomszédos keresztény királyságot fenyegeti”.¹ A későbbiekben az 1683–1688 közötti időszakban fonódott újra össze a magyar és a spanyol történelem szála, mikor is Bécs ostromát és Buda felszabadítását követően, a birodalmi seregek előrenyomulása idején a spanyol udvar figyelme Magyarországra fordult.

Mindkét fenti, történelmi fordulatokban gazdag időszak külpolitikai kontextusát a Habsburg-dinasztiának a Fényes Porta elleni keresztes hadjárata adta, és ez a közös európai ügy indokolta azt, hogy a spanyol uralkodók mind gazdasági, mind katonai segítségnyújtás formájában mozgósították erőforrásaikat a Duna-medence országainak támogatására.² 1526–1556 között a magyar harcmezőket megjáró spanyol katonák száma becslések szerint 10–13 ezerre tehető, míg az egy időben

* A szerző az Universidad Carlos III de Madrid (Departamento de Humanidades Historia Moderna) egyetemi tanára (Madrid, 126 E-28903 Getafe, mfgvozme@hum.uc3m.es) és a Real Academia de Bellas Artes y Ciencias Históricas de Toledo rendes tagja.

Jelen tanulmány a *Del manuscrito a las pantallas: Memoria, artefactos y prácticas culturales (del siglo XV a nuestros días)* (A kéziratról a képernyőig: Történelmi emlékezet, tárgyi emlékek és kulturális gyakorlatok a 15. századtól napjainkig) HAR2016-76550P című kutatási projekt keretében valósult meg. A projekt, melynek vezető kutatója Enrique Villalba Pérez, a spanyol kormány Gazdasági Minisztériumának Kiemelkedő állami tudományos és technikai kutatási támogatási programjának támogatását élvezzi.

1 A Spanyol Államtanács (Consejo de Estado) ülésének jegyzőkönyve, Granada, 1526 ősz. Idézi: Fernández Álvarez, 1966. 287. [A mohácsi csatával kapcsolatos spanyol (nyelvű) források jelentős részét (a Simancasi Főlevéltárból, a Kasztíliai Királyság anyagából) Korpás Zoltán feldolgozta (Korpás, 2008. 60–69.), 2018 folyamán a *Mohács 1526–2026 – Rekonstrukció és emlékezet* című kutatási projekt támogatásával a mohácsi csatára, a csata közvetlen előzményeire, lefolyására vonatkozó, valamint a mohácsi csatát követően keletkezett spanyolországi levéltári forrásokról részletes áttekintő jegyzék készült (Lakatos–Martí, 2018 – a szerk.).]

2 García Cárcel, 1994. 15–28.

Magyarországon tartózkodó spanyol alakulatok létszáma 1400–3000 fő között lehetett. A spanyol katonák átlagosan egy–három évet szolgáltak a hadjáratokban, és a császári haderő 10–20 százalékát tették ki.³

A fentiekből láthatjuk, hogy a háborúk egy adott pillanatában több ezer spanyol katona volt jelen az európai harcmezőkön, életét kockáztatva a kereszténység legtávolabbi szárazföldi határain is.⁴ Ennek eredménye – a hadászati sikerek mellett – egy korábban példa nélküli kulturális és kommunikációs nyitás volt mind spanyol, mind magyar irányban: nemcsak a spanyolok jutottak el Magyarországra, Dalmáciába, Morvaországba, Erdélybe és a Havasalföldre, de magyarok jelenlétével is számolhatunk Kasztília és az Aragón Királyság virágzó városaiban.⁵

A Habsburg Birodalom korabeli történelmi közege, a felfutóban lévő hadjáratok és a katonai sikerek csábítóan hatottak, és a katolikus Európa minden szögletében mozgósították a feltörekvő családokat és dinasztiákat a birodalmi vállalkozásban való részvételre. Az egyetemes elhivatottságból kiindulva a kereszténység védelmét tűzték ki célul, ám a tulajdonképpeni fő motiváció a dinasztikus és a vallási érdekekben keresendő. E birodalmi vállalkozásban részt vevők közül kiemelkedtek az itáliai Spínola, Doria és Requesens családok; a német területekről a Fuggerek, a Schedlerek és a Wesselek; a cseh korona területéről a Dietrichstein család;⁶ a portugál Moura és Gómez de Silva nemzetség; a spanyol Prez, illetve del Prado család, mindkettő a németalföldi Henao grófságból származott (1. kép),⁷ s tagjai korábban Spanyol Németalföldön teljesítettek szolgálatot, ám közülük többen a magyar hadjáratokban tüntették ki magukat és haltak hősi halált;⁸

1. kép. A Prez/del Prado család címere

3 Korpás, 2014. 53.

4 Martí, 2015. 181–195.

5 1599-ben a toledói városi tanács elöljárói gyűlésének jegyzőkönyvében a következő szerepel: „Felolvasták Juan Nagui és Gregori Pachi magyar urak kérelmét, melyet a címzetes városi tanácshoz intéztek, és kegyes segítségét kérték, mert korábban török fogságban sínylődtek és megsegítésükhöz a kegyes tanács segítségét kérték, mely célra a tanács a városi kincstárból kétezer reált különített el.” Gómez Vozmediano, 2014. 200.

6 Edelmayer, 1993. 89–116.

7 AHNOB, Perales del Río, caja 5, doc. 2.

8 Köszönettel tartozom kutatótársamnak, Nieves Esteve Carbonellnek, akinek értékes meglátásai a család nyomára vezettek.

vagy éppen Habsburg Mária, aki II. Lajos eleste után Németalföld kormányzójaként a burgundiai Antonio Perrenot de Granvela, Nicolás Perrenot birodalmi (nagy)kancellár fiának egyházi karrierjét támogatta, és közbenjárta kinevezéséért az arrasi püspökség élére, s kora legbefolyásosabb diplomáciai szereplőjévé vált. A fenti, korántsem teljes felsorolás is mutatja, hogy a korszak meghatározó hatalmi csoportjaiban mind a régi, mind az új nemesség tagjai megjelentek, és ennek a sokszínű, soknemzetiségű rétegnek igen nagy hatása volt az összetett monarchia sorsának alakulására.

Jelen tanulmányban részletesen ismertetjük és elemezzük Pedro Barrantes Maldonado pályafutását, aki Extremadura tartományból származó kismemesként kelt útra Magyarországra 1532-ben, hogy támogassa Bécs védőit a török erőkkel szemben, mialatt a császári udvar a bajorországi Regensburgban tartózkodott.⁹ Barrantes Maldonado izgalmas vállalkozásának részleteit annak köszönhetjük, hogy a spanyol nemes otthonosan mozgott a tudományok és az irodalom területén is, így magyarországi tapasztalatait egy kiadatlan *Ytinerario de la Xornada de Ungria* (A magyarországi hadjárat krónikája) címet viselő kéziratban örökölte meg.¹⁰

A spanyol nemesség, a Habsburg Monarchia és Szent István koronája

Az Ibériai-félsziget nemessége a középkor hajnalától aktívan részt vett a Spanyolországot a móroktól visszahódító *Reconquistában*; majd a kora újkorban is támogatta a birodalom törekvéseit, abban a reményben, hogy a királyi udvarban és az uralkodói hadjáratokban tett szolgálatai az előrelépés lehetőségét tartogatják számára, s ezáltal magasabb társadalmi státuszhoz, hírnévhez és vagyonhoz juthat. Így hát a spanyol *grandoktól*, az arisztokrácia elitjétől a legszegényebb *hidalgók*ig és infanzonokig (*infanzones*) a nemesség minden tagja esélyt látott abban, hogy szükség esetén vagy alkalomadtán az Úr akaratára bízva sorsát elhagyja szülőföldjét és a birodalom távoli szegleteiben szolgáljon. Előfordult az is, hogy tagjaik meg is telepedtek Közép-Európában, főként a követi tevékenységet ellátók között találunk erre példát, olyan nevezetes nemesi családokra utalhatunk, mint a Cardona, a Manrique de Lara, a Marradas, a Verdugo, a Huerta, a Hoyos és az Ugarte famíliák.¹¹

Hatalmának tetőpontján V. Károly a Habsburg Birodalom területének védelmében egyszerre támaszkodott a spanyol arisztokrácia színe-virágára, a fivére, Habsburg Ferdinánd delegálta cseh zsoldosokra, a Habsburg Mária által Németalföldről küldött katonai erősítésre, a del Vasto márki és Antonia de Leyva parancsnoksága alatt álló itáliai *terciókra*, valamint Zweibrücken hercegének csapataira.

A Bécset a török csapatok ostroma ellen védő spanyol nemesség katonai erejéről részletes áttekintést nyújt fray Prudencio de Sandoval, V. Károly krónikásának felsorolása: „...*don Fernando Álvarez de Toledo, Alba hercege; don Francisco de Sotomayor y Zúñiga, Béjar hercege és Benalcázar grófja; don Pedro de Toledo,*

⁹ Korpás, 2001. 321–336.

¹⁰ Carabias Torres, 2015. 215.

¹¹ A témához lásd: Laferl, 1997; még újabban: Arienza Arienza, 2017.

Villafranca márkija; don Juan Manrique, Castañeda grófja; Cogolludo márkija, don Luis de la Cerda, Medinaceli hercegének fia; don Álvaro, don Rodrigo és don Gómez de Mendoza, de Castro gróf fiai; don Juan de Rojas, Poza márkijának fiai; don Lorenzo Manuel, don Juan Manuel fia; don Alonso de Acevedo, Monterrey grófja; don Diego de Acevedo y Fonseca, Fuentes grófja; don Juan Manrique, Nájera hercegének fia; don Hurtado de Mendoza, Cenete márkijának öccse; don Felipe, don Claudio és don Juan és don Francisco Manrique, Nájera hercegének fivérei; don Juan de Silva, Cifuentes grófja; Palma Puertocarrero gróf; don Luis Fajardo, los Vélez márkija fia; don Gutiérrez de Cárdenas, Maqueda hercegének fia; don García de Padilla, a Castilla és Calatrava Lovagrend nagymestere; don Pedro de la Cueva, az Alcántara Lovagrend nagymestere; don Luis és don Diego de la Cueva, Alburquerque hercegének fiai; don Juan de Guevara, Triceño és Escalante örökös ura; don Pedro González de Mendoza, a császár udvarmestere; don Sancho de Velasco, Nieva gróf fia; don Antonio de Mendoza, Mondéjar márkijának fia, Tendilla grófja; don Rodrigo Manrique, Paredes grófjának fia; don Alonso és don Pedro Manrique, Osorno grófjának fiai; don Pedro de Guzmán, Medina-Sidonia hercegének fia, Olivares grófja; don Luis de Ávila, Navas márkijának testvére; don Juan de Zúñiga, a királyi testőrség kapitánya, Miranda grófja; don Luis de Rojas és don Hernando, testvére, Denia márkijának testvérei; don Enrique de Toledo, Cinco Villas örökös ura; Juan de Vega, Grajal örökös ura; don Beltrán és don Pedro de Robles; don Antonio de Rojas; don Pedro de Acuña; don Juan de Heredia, az aragóniai Fuentes grófja, seregében több más aragóniai nemesifjakkal; don Alonso Téllez, La Puebla örökös ura; don Antonio Téllez Chacón, aki Bécs ostrománál esett el.¹²

Ne felejtjük el, hogy a fent felsorolt spanyol arisztokraták és nemesurak mindegyikét saját rokonai, illetve a szolgálatukban álló apródjai, testőrei, szolgái és fegyveresei is kísérték; nem volt ritka, hogy teljes családok követték urukat távoli országokba, külföldi uralkodói udvarokba,¹³ és nem minden esetben tértek vissza mindannyian szülőföldjükre.

Emellett figyelmet érdemel, hogy a hadszíntereken elkerülhetetlenül megjelentek a zavarosban halászó elemek, amelyek a háború rendezetlen közállapotait kihasználva régi sérelmeket toroltak meg, vagy éppen erőszakos módon képviselték saját érdekeiket. Erre jó példa Ruy Martínez de Solorzano esete, akit miután vétkesnek találtak egy bizonyos García de Hoyos elleni gyilkosságban, a Valladolidi Királyi Kancellária először saját költségén öt év kötelező katonai szolgálatra ítélte az oráni (Algéria) spanyol katonai állomáshelyen. Ennek ellenére Nájera hercegének közbenjárására 1548-ban a Kasztíliai Királyi Kamara enyhítette Martínez de Solorzano ítéletét, és lehetővé tette, hogy büntetése hátrelévő részét a király szolgálatában a magyar határnál töltsse le.¹⁴ A hadjáratok fenti társadalomtudományi vetületén túl ki kell még emelnünk anyagi vonzatát: a spanyol arisztokrácia tekintélyes

12 Sandoval, 1634. XI. fejezet.

13 Jó példa erre Pedro López de Orduña esete, aki a császárné és magyar és cseh királyné szolgálatában állt, és az 1566-os valladolidi királyi audiencián kérelmezte nemesi címe és kiváltságai megerősítését. ARCHV, Registro de Ejecutorias, caja 1106, doc. 34.

14 AGS, Cámara de Castilla, leg. 295, doc. 11.

kölcsönöket bocsátott a spanyol korona rendelkezésére a katonai vállalkozásokat finanszírozandó; Medina-Sidonia hercege például ötvenezer dukát kölcsönt ajánlott fel, míg Béjar hercegnője harmincezret.

Béjar hercegei kiemelten támogatták a birodalom közép-európai törökellenes hadjáratait, és sem a pénzt, sem az emberéleket nem sajnálták a katonai célok megvalósításakor. A császárné egy V. Károlyhoz 1532. július 21-én írt levelében megemlíti: *„Nyolc napja kelt hadra Béjar hercege a császár szolgálatára a török elleni harcban, és mivel a nemesség tagjainak támogatási szándéka töretlen, a herceg elhatározása nekik is új lendületet adhat és igen alkalmas időben jött.”* V. Károly krónikása is elismerően szól Belalcázar grófja, a frissen Béjar hercegévé emelt Francisco de Sotomayor y Zúñiga bátorságáról és hűségéről: *„Béjar hercege ma bátorságáról és nemzetsége hűségéről tett tanúbizonyságot, mivel miután a salamancai futároktól értesült Ófelsége terveiről a törökellenes harcokat illetően, rögtön útra kelt, és végül Speyer városában érte utol Ófelségét; akkora méltósággal, kísérettel és pompával, költségeit nem kímélve vonult fel Ófelsége megsegítésére, hogy a német hercegek igen csodálták és emlékezetükbe vették a spanyol urat, és e dicsőség egész házának és leszármazottjainak javára válik mind a mai napig.”*¹⁵

Bécs török elleni védelméről a kortárs irodalom is dicsőséges vagy éppen szatirikus jellemzőket hangsúlyozva beszámolt,¹⁶ a *relaciones de sucesos*¹⁷ néha kissé szenzációhajhász spanyol hírleveleitől, illetve a hasonló német *Neue Zeitung*októl a komédiáig. A kortárs hadi események az irodalom egyik fő ihletőjévé váltak akkor, amikor több mint 150 évvel később (1686) számos spanyol arisztokrata ismét fegyverbe szállt, hogy részt vegyen Buda visszafoglalásában. Köztük volt a fiatal Manuel Diego López de Zúñiga Sotomayor, Béjar akkori hercege, aki a flandriai *terciók* tábornistereként 300 veterán spanyol katonának parancsolt; soraikban harcolt öcsce, Baltasar, Valero márkija is; két unokatestvére, Juan Manuel López Pacheco, Escalona hercege és Villena márkija, illetve José Antonio de Zúñiga, Aguilafuente márkija. A herceg rokonai mind megsérültek a harcok során, maga a herceg pedig életét vesztette az ostromban.¹⁸

15 A 15. század közepén a Béjar család továbbra is aktívan részt vett a közép-európai spanyol külpolitikában. Ezt tanúsítja az a királyi menlevél is, melyet don Antonio de Zúñigának, Béjar hercege fiának állítottak ki. A Német Birodalomba küldött követ négy nemes vérű paripát, nyolc teherhordó lovat és négy öszvérfogatot kapott, melyeken ajándéknak szánt ezüst- és dísztárgyakat és ezer dukát értékű arany ékszer szállított; útiköltségei fedezésére 300 dukátot utaltak ki (1552). AGS, Cámara de Castilla, leg. 333, doc. 74, 89.

16 Selles Ferrando, 2001. 112. Ugyanerről lásd még: García Fernández, 2016. 79–96.

17 *Relaciones de sucesos, pliegos de cordel*: a 16–17. században népszerű, Európa különböző helyszíneiről származó híreket tartalmazó „röplap”, aprónyomtatvány.

18 Hanny, 2013. 211–229. Ugyanerről lásd még: Zarza Sánchez, 2015. 369–392.

A katonai önéletrajzok: a dicső történelmi emlékezet forrásai

A katonai (ön)életrajzok műfaja, legyen szerzőjük önéletrajzíró vagy más személy krónikása, a saját vagy az ellenséges tábor tagja, tanult szerző vagy lelkes amatőr, bármilyen anyanyelvű, közkeveltségnek örvendett a spanyol Aranyszázad (*Siglo de Oro*) állandóan hadban álló Európájában.¹⁹

A spanyol és portugál birodalmak katonái számára a korabeli háborúk műveleti területe hatalmas dimenziókat fogott át, mivel a Kínai-tengertől a Balkánig húzódott, így számos kalandos történet sokszínű helyszínét adhatta. A hadjáratok minden egyes részlete hőstetté növekedhetett a tábortüzeknél, ahol elbeszéltek és újraélték azokat. A személyes anekdoták közkinccsé váltak a katonai egységek által látogatott ivók asztalainál; a különböző színes történetek és pletykák enyhítették a menetelés monotoniját, vagy éppen a táborban veszteglés unalmát. Emellett sok katona és tiszt félig-meddig hivatalos naplót vagy itineráriumot is vezetett, amelybe feljegyezték a bejárt vidékek és országok sajátosságait, vagy éppen a fontos személyiségeket, akikkel megismerkedtek vagy akikről híreket hallottak.²⁰

A katonanaplók esetében is sokszor felmerül a kétely az olvasóban, hogy hol a határ a személyes, többé-kevésbé objektíven rögzített élmények és a fantázia, illetve az olvasóközönség szenzációéhségének megfelelni vágyás között.²¹ Jó példa erre a jelenségre egy másik spanyol hadfi, Diego Duque de Estrada, egy toledói városi végrehajtó *hidalgo* fia,²² aki kalandos visszaemlékezéseiben azt állította, Bethlen Gábor erdélyi fejedelem személyes titkáráként is működött 1628–1629 között, majd egy cseh erődítmény várkapitánya lett, miután a spanyol igazságszolgáltatás és a gályarabság elől, ami Máltán várta, a Földközi-tengerre menekült és kalóznak állt.²³

A történelmi események objektív szintjén maradvá kétségtelen, hogy a spanyol nemesi levéltárak korabeli dokumentumaiban rengeteg a híradás a birodalom politikai manővereiről és hadjáratairól, így a magyarországi eseményekről is. Ezért nem meglepő, hogy a Spanyol Birodalom elitjének levelezésében visszatérő téma a magyar helyzet, és előszeretettel gyűjtötték a korabeli sajtó vonatkozó cikkeit, beszámolóit, a futárbeszámolókat és a levél formájában terjesztett *relaciones de sucesos*okat; sőt még kéziratossá is találunk a magyarországi hadjáratokról.²⁴

19 Több antológiagyűjtemény is közöl vonatkozó forrásokat ebben a történelmi műfajban: Cossío, 1956; Levisi, 1984; Cassol, 2000.

20 García Hernán, 2011. 281–302.

21 Rodríguez de la Flor, 2002; Davis–Burdial, 2005.

22 Bírói testületi határozat Francisco de Cervantes Altamirano, Diego Duque de Estrada és Agustín de Cervantes Altamirano montesclarosi (Toledo) lakosok ügyében, akik azt kérelmezték a tanácstól, hogy nemesi státuszuk révén jelentkezhesse a városi tanács posztjaira. (1590). ARCHV, Registro de Ejecutorias, caja 1683, doc. 20.

23 Sambrian, 2016. 269–287.

24 Anonim szerző elbeszélése: egy nap háborús cselekményei a magyarországi törökellenes harcokban. Kassa, 1588. október 9. AHNOB, Osuna, caja 870, doc. 172.

A Barrantes de Trujillo család: nemzetség a háború szolgálatában

Az Ibériai-félszigeten a Barrantes vezetéknevű regionális földrajzi, galíciai eredetű, és gyakran megjelenik a családfákban és nemesi jegyzékekben.²⁵ A családi legendárium szerint a nemzetség mitikus őse Nuño Fernández kapitány volt, akit, a feltételezések szerint, a 10. században Castilla Fernán González gróf a Sevillába, az andalúziai szaracénok elleni háborúba tartó viking vagy normann csapatok kísérőjévé nevezett ki. Annyi bizonyos, hogy az Ibériai-félsziget keresztény visszahódítása során a Barrantes család tagjai támogatták León királyságának és Portugáliának déli irányú terjeszkedését; a Barrantesek felbukkantak mind a kasztíliai, mind a portugál csapatok katonai vezetésében.

A Barrantes család extremadurai ága igen szoros kapcsolatban állt az Alcántara katonai lovagrenddel is. A nemzetség tagjait a 13. században a szervezet vezetői között találjuk, először García Fernández Barrantesnek, X. (Bölcs) Alfonz titkos tanácsosának adományozta a rend mesteri fokozatát az uralkodó (rendtagsága 1254-től 1284-ig tartott). Ettől az időszaktól mindig számolhatunk a Barrantesek soraiból férfiakkal és nőkkel egyaránt az egyházi és lovagi rendek, illetve a befolyásos nemesség és a lovagság körében; legtöbbször Alcántarában, a lovagrend és a régió adminisztrációs központjában, a portugál határhoz közel fekvő erődített városban telepedtek le.

García Fernández Barrantes fia, Alonso a szintén Alcántara-rendtag Suero Pérez Maldonado hűgát vette feleségül. Fennmaradt 1390-ben tett végrendelete, melyben meghagyta, hogy az alcántarai Santa María de Almodóvar-templomban temessék el, melyet ő alapított. Alfonso két fia, García és Pedro I. János kasztíliai király szolgálatában, a portugálok elleni 1385. évi aljubarrotai csatában esett el. Elsőszülöttje, García Teresa Fernández de Aldanát vette nőül. Harmadik fia, frey Esteban szintén az Alcántara-rend tagja volt, Manquino erdőbirtokát eladva a bevételből hadat állított, és elkísérte Gonzalo Martínez de Oviedo rendmestert a mórok elleni észak-afrikai harcokba, ahol Ali Katarnak, a marokkói király unokaöccsének kezétől esett el a Gibraltári-szoros ellenőrzéséért folyó küzdelmekben. Néhány évtizeddel később az „Aranyhajú” melléknévvel illetett Alonso aggastyán lovagként II. János király oldalán még részt vett az olmedói csatában (1445), és szolgálataiért ő, illetve több rokona is elnyerte az Alcántara-rend aransarkantyús fokozatát (García Fernández, Esteban, Fernando, Diego és Alfonso Barrantes).

A Barrantes-birtokok örököséként a 15. század második felében emelkedett fel a szintén alcántarai, „Gazdag” ragadványnevet viselő Alonso Barrantes, aki Granada ostrománál a Katolikus Királyok seregében harcolt, és az Alcántara-rend nagymestere, Juan de Zúñiga y Pimentel állandó kíséretéhez tartozott. A még mór kézen lévő Granada területén folytatott portyázásaiból különös trófeával tért haza: a mór Alhamar levágott fejével, aki korábban megölte Alonso öccsét, Gonzalo

25 José de Rújula y Ochotorena, a jeles genealógus összefoglalója szerint „a Barrantes család története és címerük a legjelesebb korabeli genealógiai összefoglaló munkákban is megjelenik”. Ezek felsorolását lásd: Rújula y Ochotorena, 1931. 231–232.

Sánchez Barrantes, és akiért Alonso Barrantes 1487. augusztus 10-én Málagában állt bosszút. Az utókor okulására Barrantes kőből is kifaragatta a vérbosszú során áldozatul esett mór fejét. Alonso kétszer nősült; megözvegyülése után 1507-ben a szintén özvegy María Villela de Senabriát vette feleségül, akitől három gyermeke született. Elsőszülöttjük a ferences rend későbbi vezetője, Alcántarai Szent Péter volt, akit 1622-ben boldoggá, majd 1669-ben szentté avattak.

Szintén Alonso Barrantes második házasságából született 1510-ben Pedro Barrantes Maldonado, aki hű maradt a családi hagyományokhoz, és számos hadjáratban vett részt az Ibériai-félszigeten és azon túl is. 1537-ben, nem sokkal nagykőrúsága után egy alburquerquei gazdag örökösnel, Mariana Ordóñez Pareja Solomandóval kötött házasságot, majd néhány évnyi katonai szolgálat után felesége birtokaira visszavonulva élvezte a vidéki birtokosság nyugodt életét.

Pedro Barrantes Maldonado legidősebb fia Alonso volt, aki az immár legendássá vált családi név mellett egyre gyarapodó vagyont is örökölt, és tovább öregbítette a Barrantesek dicsőségét: több itáliai és franciaországi hadjáratban is részt vett, és kilenc gyermeket nemzett.²⁶ 1607-ban bekövetkezett halála után örököse azonos nevű elsőszülött fia lett, aki – már magától értetődően – folytatta a család katonai hagyományait, ám immáron az Indiákon. Szintén neves közeli rokona volt fray Alonso Barrantes apát, aki 1613-tól a bencés rend vezetője lett.²⁷

Ahogy a fentiekből is kitűnik, a Barrantes család a 16. század derekára számos esetben bizonyított a korona szolgálatában, és valós reményeket fűzhetek a hatalmi elitbe való felemelkedésükhöz. 1559-ben Alonso Barrantes Maldonado unokatestvére, Pedro Barrantes, a perui spanyol hódítás veterán katonája, az Indiákról visszatérve városi tanácsnoki címet vásárolt Trujillóban, és azzal készítette elő az örökös nemesi cím megszerzését, hogy megvásárolta egy kis trujillói falu, az akkor 178 lakosú La Cumbre bíráskodási jogát is. A koronának 16 ezer maravédit fizetett minden lakos után, és további 200 dukátot a terület minden négyzetmérföldjéért, és így földesúri faluvá tette a települést. Ugyanakkor földesúri jogai nem voltak korlátlanok: bíráskodhatott a lakosok pereiben, beszedte a törvényszéki büntetéseket, és három képviselőt választhatott a település tanácsába. Emellett marha- és juhtartásra szintén vásárolt két legelőbirtokot: Matillát és Martín Rubiót, ahol később az azonos nevű remetekápolnát is emeltette.²⁸ Pedro Barrantes La Cumbre Palacio utcájában nemzetsége címerével ékesített rezidenciát is építtetett; itt lakott jószágigazgatója is. A falu főterén az új földbirtokos egy hatalmas, a bíráskodást szimbolizáló és szintén családja címerével díszített oszlopot emeltetett, melynek magasságát csak a helyi templom szárnyalta túl. Örökölt pénzből arra is tellett, hogy kölcsönrel támogassa szomszédját, Hernando Pizarrot, Gonzalo Pizarro egyetlen jogos örökösét, Peru meghódítóját. Pedro Barrantes 1574-ben elsőszülött fiát tette

26 Gyermekai közül figyelemre méltó Mariana Barrantes életútja, aki az alcántarai Fogolykiváltó Boldogasszony-kolostorban volt novícia, ám egy korabeli összeírás tanúsága szerint örökfogadalma előtt bátyja, Pedro Barrantes Maldonado kapitány jóváhagyásával elhagyta a kolostort. Alcántara, 1610. április 20. AHNOB. Ovando, caja 8, doc. 617. 10.

27 Zaragoza Pascual, 1982. 33–58.

28 García Martínez, 1976.

meg fő örökösének; neki jutott La Cumbre uradalma és a Martín Rubio-birtok, míg Pedro Barrantes felesége, doña Juana de Paredes a Matilla-uradalmat örökölte.

Az ország hatalmi elitjébe jutott trujillói Barrantes-ág tagjai arról is gondoskodtak, hogy lakhelyük is méltón tükrözze státuszukat. Don García de Barrantes-Cervantes, az elismert humanista és bíboros Gaspar Cervantes de Gaete unokaöccse, a granadai Királyi Kancellária rendes tagja, aki a salamancai egyetemen jogot végzett és III. Fülöp királyi tanácsosaként is szolgált, Cáceresben a San Miguel Trujillo téren 1615 és 1618 között palotát emeltetett nemzetségének. A Bejarano-Barrantes família később elnyerte a Sufraga márkija címet is.²⁹

A nemzetség címerén (2. kép) vörös háttér előtt két sárkányfej határolja az átlós aranysávot, és a címert nyolc András-kereszt keretezi.³⁰ A sárkányfejek arra a két kígyóra utalnak, melyeket a családi legendárium szerint az egyik 13. századi ős a Sierra Morenában ejtett el, és hűsége jeléül III. Ferdinánd sátra elé helyezett.

2. kép. A Barrantes- (az aranysávot elnyelő két sárkányfej és a nyolc András-kereszt) és a Maldonado-címer (öt lilium) az alcántarai palota homlokzatán

Pedro Barrantes Maldonado: a kard és a toll vonzásában

Az 1510-ben született Pedro Barrantes ifjúkorában Béjar hercege, Álvaro López de Zúñiga apródjaként szolgált. Urát 1519-ben barcelonai útjára is elkísérte, amikor az arisztokratának maga V. Károly adta át az Aranygyapjas Rendet. A fennmaradt adatok alapján úgy tűnik, szintén Béjar hercege mellett tartózkodott a kasztíliai *comunero*-mozgalom zavaros időszakában (1520–1522). Ezek után pár évig nem találunk forrásokat Pedro Barrantesről, bár egyesek szerint V. Károly államtanácsába is kinevezték, és a Navarrát a franciáktól visszahódító hadjáratban is részt vett; így ez idő alatt megismerkedhetett a korabeli udvari és lovagi kultúrával és környezettel is. Bizonyosan tagja volt annak a kíséretnek, amely Izabella portugál infánsnőt, leendő császárnét a portugál határtól Sevilleig vezette, ahol a királyi hercegnő 1526-ban V. Károlyal egybekelt. Szintén ebből az időszakból származó adat, hogy

29 Sanz Fernandez, 2003. 317–354.

30 AHNOB, Villagonzalo, caja 151, doc. 208, f. 18r.

apja, Álvaro de Barrantes 1528 körül visszakarta a koronának a franciák elleni hadjáratára nyújtott kölcsön jó részét.³¹

Az udvari környezetben az ifjú Pedro Barrantes elsajátította mindazon készségeket, melyek a korabeli reneszánsz lovagokat segítették pályafutásuk folyamán: a vívást, a tánctudást, a lovaglást, a gáláns udvari viselkedést, több idegen nyelvet és a vallásos, kegyes olvasmányok tanulmányozását. Amikor 1532-ben az egész európai kereszténységet – élén az 1530-ban német-római császárrá koronázott V. Károlyal – a Magyar Királyság megsegítésének gondolata foglalkoztatta a török ellenében, Pedro Barrantes is lelkesen és késlekedés nélkül csatlakozott a legújabb kereszties háborúhoz. Barrantes gyermekkori pártfogóját, Béjar hercegét követte ebben a hadi vállalkozásban is, aki, miután egy vadászaton értesült a spanyol nemesurak önkéntes mozgósításáról, úgy döntött, habozás nélkül Bécs alá vonul a felmentő seregek támogatására. Mondanunk sem kell, hogy Barrantesnek kiváló alkalom volt ez arra, hogy ismét öregbítse nemzetsége hírnevét, de emellett a birodalmi elit legelőkelőbb tagjaival együtt teljesített hadi szolgálat saját nemesi és politikai kiváltságainak megszilárdításával is kecsegtetett.³²

Az ostromlott Bécs megsegítésére indított birodalmi hadjáratban Barrantes megismerkedett a korabeli Európában meghatározó hatású erasmista filozófiával, annak erényei, kozmopolita európai kultúrája személyiségének fontos jegyéváltak, és tovább erősödött meggyőződése, hogy szolgálataik és érdemeik révén neki és családjának az arisztokrácia elitjében van a helye. A korabeli krónikák megemlékeztek Pedro Barrantes érdemeiről: kiemelték, hogy „fiatalsága nagy részében a török, a mórok és más pogányok ellen harcolt”.³³ Szintén figyelemre méltó közeli kapcsolata Béjar hercegével, a törzssökös spanyol *granddal*, aki a Barrantes család több generációjára kiterjesztette támogatását; ennek jeléül még a „primo” (unokaöcs) rokonititultust is Barrantesnek adományozta.³⁴

Pedro Barrantes édesanyja még megérte fia sok előnnyel kecsegtető házasságkötését. 1537-ben Barrantes már visszatért európai katonai expedícióiból, és tiszteletét tette a Valladolidban székelő királyi udvarban. Látogatása minden bizonynyal sikeres lehetett, mivel még ez év végén házasságot kötött egy jelentős nemesi család sarjával, az alburquerquei María Ordoñez de Parejával. Az ara édesapja Diego Ordoñez de Guadalajara spanyol lovag volt, aki portugál nemesi címet is kapott, miután felmenői Johanna portugál infánsnőt támogatták a későbbi Katolikus Izabella trónigényével szemben. Az örökösödési viszály után a család portugál száműzetésbe kényszerült, ám onnan sikeres karriert kezdett Portugália gyarmatain,

31 AGS, Escribanía Mayor de Rentas, Mercedes, leg. 41, doc. 65.

32 Zarza Sánchez, 2015. 373.

33 *Varias noticias que de los mismos papeles originales que escribió don Pedro Barrantes Maldonado [1572] y sacó don Fabián Antonio de la Cabrera y Barrantes [1722], vecino y natural de Alcántara, sobre la villa de Alcántara, los Maestres y caballeros de esa orden y noticias de familia* (Számos feljegyzés, melyeket az alcántarai Pedro Barrantes Maldonado írt az Alcántara és a Barrantes család történetéről, valamint az Alcántara Lovagrend előjáróiról, és Fabián Antonio de la Cabrera y Barrantes jelentetett meg). BNE mss. 17996, f. 75v.

34 Zúñigas y Sotomayores a „primo” rokonit címmel Barrantesen kívül udvara főbb tagjainak és néhány extremadurait lovagnak is kedvezett. AHNOB, Osuna, caja 227, doc. 61.

és az Ataide család támogatásának köszönhetően egyik tagjukat már a cananori (Dél-India) Sant Angelo-erőd kapitányává is kinevezték. A kereskedelmi telephely kulcsfontosságú volt az indiai portugál gyarmatok sorában, mivel ez volt a fő közlekedési csomópont Arábia, Perzsia és a Távol-Kelet között.

1540 júliusában Pedro Barrantes édesanyja, María végrendelkezett Alcántarában, és hitbizományt alapított elsőszülöttje, Pedro Barrantes Maldonado javára, bár végakaratóban többi gyermekéről és unokájáról is megemlékezett.³⁵

Nem sokkal később, 1540 szeptemberében Pedro Barrantes újabb pogányellenes hadi vállalkozásban vett részt, ezúttal Medina-Sidonia hercegeinek oldalán, visszavervén egy algériai kalózcsoport támadását, amely Gibraltar közelében partra szállt és kifosztotta a várost, ám a keresztény ellenállás miatt a fellegvárat nem tudta elfoglalni.³⁶ Talán ennek a közös vállalkozásnak köszönhető, hogy valószínűleg Pedro Barrantes részt vett Medina-Sidonia örökösének, Juan Carlos de Guzmánnak, Niebla grófjának és Leonor Manrique Sotomayor, Béjar hercegeinek leánya között kötött házassági szerződés tárgyalásában, melyet végül 1541 szeptemberében, jelentős, tizenkétezer dukátos hozomány megállapításával alá is írtak.³⁷

Mindenesetre forrásaink azt bizonyítják, hogy 1540 és 1544 között Barrantes a Niebla grófok dinasztiájának krónikásaként működött,³⁸ és gyakorló humanista tudósként mindent megtett, hogy a lehető legjobb fényben örökítse meg az utókor számára a grófi család történetét, amelyen a valóságban sokszor foltot ejtettek a rabiátus családfő, Alonso Pérez de Guzmán, Medina-Sidonia későbbi hercegeinek viselt dolgai, melyek egyaránt következtek nehéz természetéből és gátlástalan ambíciózusságából. A herceg elsőként rendezte be állandó udvarát Sanlúcar de Barramedában.

1540 októberében Barrantes Maldonado feleségével és elsőszülött Teodora lányával együtt szintén Sanlúcar de Barramedába költözött, ahol kellő tisztelettel fogadták, és a hercegi levéltárban kezdett dolgozni.³⁹ Kortárs források szerint Barrantes elnyerte mecénása pártfogását, akivel igen közeli, szinte családias viszonyban állt. A herceg környezetében élők kiemelték, hogy bár Barrantes fiatalos eleganciával öltözködött, viselkedése az udvari idős *grandok* tiszteletteljességét idézte; a herceg annyira megbízott benne, hogy számtalanszor karonfogva kísértette vele a palotából rövidebb útra induló hercegnét.⁴⁰ Emellett maga Barrantes is felidézte, hogy munkájáért fejedelmi fizetség ütötte markát: a hercegtől 600 dukátot, három lovat és két mór rabszolgát (egyikük afrikai volt) kapott, ezenkívül válogatott öltözeteket,

35 AHNOB, Ovando, caja 94, doc. 4359.

36 *Dialogo entre Pedro Barrantes Maldonado y un caballero extranjero*, 1566 (a szerző a művet don Alonso Pérez de Guzmán el Buenónak, Medina-Sidonia hercegeinek, az afrikai Caçaça uradalom márkijának ajánlja). Ugyanezen eseményekről lásd: Carabias Torres, 2009. 1–30.

37 AHNOB, Osuna, caja 221, docs. 11–22. Leonor asszony kormányzói képességeivel felülmúlta apósát és férjét is. Lásd: Vidal Vargas, 2018. 221–233.

38 Barrantes Maldonado, 1998. (Eredetileg 1857-ben jelent meg a Memorial Histórico Español sorozat 10. köteteként.)

39 Moreno Ollero, 2016. 82–85.

40 Cruz Isidoro, 2016. 68–69.

ezüstedényeket, lányának két, gazdagon hímzett brokátmantillát és bőséges ellátást háztartása szolgálói számára.

1541-re Barrantes *Crónica del rey don Enrique III, de este nombre, con la casa de Castilla y León, que otros llaman el Doliente, hijo del rey D. Juan el I* (A kasztíliai és leóni házból származó III. Henrik királynak, I. János király fiának krónikája, akit „Betegeskedő”-nek is neveztek) címmel sajtó alá rendezte első krónikáját,⁴¹ melyben a Medina-Sidonia dinasztia alapítójának, a „Jóságos” melléknévvvel illetett Alfonso Pérez del Guzmánnak a *Reconquistában* játszott legendás szerepét emelte ki. Szintén ebből az időszakból származik egy másik krónikája, a *Crónica del rey don Fernando quarto deste nombre en la Casa de Castilla, que llamaron El Emplaçado, que ganó a los moros la ciudad de Gibraltar y las de Alcaudete* (A kasztíliai és leóni házból származó IV. Ferdinánd király krónikája, akit „az Úr által megbosszult”-nak is neveztek, és aki visszahódította a móroktól Gibaltárt és Albacete városát), melynek kéziratát a madridi királyi palota könyvtárában őrzik.⁴²

1543-ban Pedro Barrantes szintén Medina-Sidonia herceg mellett tartózkodott, amikor a *grand* nagy pompával Portugáliába utazott, hogy díszkíséretben vezesse a spanyol udvarba María Manuela portugál hercegnőt, Fülöp herceg jegyesét az év őszén Salamancában rendezendő esküvőjükre. A fényűző királyi küldöttség a Badajozból Alburquerquebe vezető úton Pedro Barrantes néhai apósának, Diego Ordóñez de Guadalajarának birtokán pihent meg. Barrantes így emlékezett vissza az eseményekre: „A hercegnő Alburquerque egyig legszebb házában szállt meg, az özvegy doña Escolástica de Pareja birtokán, aki Pedro Barrantes Maldonado anyósa volt. Oda igyekezett Pedro Barrantes Maldonado és felesége, doña María Pareja Ordóñez is Ófelségének tiszteletüket leróni és kezet csókolni mint házigazdák, mivel doña Escolásticát családi kötelességei Méridába szólították, ahol másik asszonyleánya, doña Francisca de Albarado élt férjével, Pedro de Mendoza de Verával, Mérida tanácsnokával. (...) Pedro Barrantest a hercegnő színe elé kísérte felesége, doña Mariana; szintén megjelent a köszöntésen Lorenzo Téllez, Ófelsége a hercegnő háznagya, aki Beltrán Pareja, doña Mariana nagyapjának házában szállt meg. Doña Mariana (...) karján vitte Alonso Barrantes Maldonadót, Pedro Barrantes Maldonado legidősebb fiúgyermekét; az ötéves fiúcskára is szép ünnepi öltözetet adtak, mellén a portugál Avis Lovagrend zöld keresztjével. (...) Pedro Barrantes Maldonado és doña Mariana beléptek a hercegnő lakosztályába, és meghajlással köszöntötték, majd színe elé járultak térdet hajtani, és a vendéglátó nevében is kezet csókolni, hiszen azon hajlék Diego Ordóñez de Guadalajara palotája volt, aki a hercegnő nagyapjának, don Manuel udvarának lovagja, és az első kapitánya volt Indiában, Sant Angelo várában, Cananor tartományban. (...) A jelen lévő doña Mariana Diego Ordóñez de Guadalajara leánya volt, gyermeke pedig unokája, így joggal viselte a portugál Avis Lovagrend keresztjét. Mivel pedig nagyapja, Diego Ordóñez nem hagyott maga után fiúörökösöt, és a gyermek, jó értelmű révén, már írni és olvasni is tudott, alázattal kérték

41 A mű utószava: „Pedro Barrantes Maldonado don Enrique király San Lúcar de Barrameda-i udvarában, a jeles Niebla gróf székhelyén fejezte be ezen krónikát, 1541 július 4-én.” BGU, mss. 52, f. 1r-43v.

42 RB, II/2457.

a hercegnőt, hogy fogadja szolgálatába apródjaként. A gyermek bársonyzekét és köpenyt viselt, gazdag aranyhímzéssel, és tollal díszített kalapját illendően a kezében vitte. Mikor a hercegnő neve után kérdezett, a gyermek, még mielőtt szülei válaszolhattak, maga mutatkozott be imigyen: Alonso Barrantes Maldonado, aransarkantyús lovag.⁴³

A portugál infánsnőt extremadurai és kasztíliai-leóni útján végig ünneplés és pompás hódotlanvilvánítások kísérték. Pedro Barrantesnek kiváló alkalom volt ez, hogy kedvenc lovagi időtöltéseinek hódoljon, a műlovaglásnak, a lovagi tornáknak és a lándzsával célba dobásnak, mely utóbbiban tüntette ki magát a legnagyobb pontosságával és ügyességével.

Ezekben az években Barrantes felívelő karrierje kedvezett mostohatestvérének, fray Pedro de Alcántarának, III. János portugál király gyóntatójának is, aki az erény példájává tette a portugál udvar hitéletét, és abban is sikeresen járt közben, hogy elsőszülöttje, Alonso felvételt nyert a portugál Krisztus Lovagrendjébe (Ordem de Cristo). Teodosio, Braganza hercege, aki rokonságban állt a Guzmán dinasztiával, fogadta Barrantest Villaviciósában, fényűző ajándékokkal halmozta el, és kegye jeléül meghagyta komornyikjainak, hogy Barrantest bármikor bejelentés nélkül vezessék színe elé.

1544-ben Pedro Barrantes távozott az andalúz herceg szolgálatából, és úgy döntött, felesége szülőföldjén, Alburquerque (Badajoz) hercegi városában telepedik le családjával, ahol impozáns palotára tett szert. Bizakodva tekinthetett jövőjébe, hiszen a leendő spanyol királyné kegyeibe fogadta, és fiát a portugál hercegnő az udvarban is bemutatta mint ifjú nemest, ám nagy ívű terveinek egy része minden bizonnyal egy csapásra szertefoszlott, amikor 1545-ben a hercegnő gyermekágyi lázban elhunyt.

Barrantes ebben az időszakban többször hazalátogatott és elidőzött saját szülőfalujában, Alcántarában is, ahol unokatestvére, Alonso Barrantes Campofrío örökös használatra engedett át neki egy birtokot, de nem feledkezett meg Alburquerque-ről sem, amelyet II. Fülöp felmentett a legfontosabb kereskedelmi adó, az *alcabala* fizetése alól, tekintettel különleges határszéli helyzetére, illetve az anyagi és katonai áldozatokra, melyeket a település biztonságának fenntartása megkövetelt. Kétségtelen, hogy ezzel a fontos engedménnyel Barrantes helyi politikai jelentősége ismét megnőtt, és vagyoni helyzetében is nagy előrelépés következett be, miután unokatestvére, Alonso Barrantes Campofrío 1564-ben bekövetkezett halála előtt Pedrót tette meg húszezer dukát értékű birtokainak egyetlen örökösévé.

Pedro Barrantesnek számos gyermeke született, és fiainak többsége a katonai pályát választotta. Elsőszülöttje, Alonso, Franciaországban szolgált II. Fülöp sergében, IX. Károly francia királynak nyújtottak támogatást a hugenották ellen: leverték Duraçir lázadó urát, és visszafoglalták Montaubant és La Rochelle-t, mialatt a francia királyt Condé herceg Párizsban ostromzár alatt tartotta. Alonso figyelemre méltó beszámolója szerint a francia–spanyol szövetséges csapatok tízezer főt küldtek a túlvilágra, miközben a spanyolok közül állítólag csak kettő veszett oda a harcokban a jarnaci csatában, 1569. március 13-án. Pedro Barrantes levéltára szintén

43 *Noticias de Alcántara*, 2010. 377–378.

őrzött egy feljegyzést a csata elbeszélésével, az iratot más levelekkel együtt Alonso Barrantes Maldonado küldte atyjának és anyjának Franciaországból, Verines vára alól, ahol az eretnekek ellen harcolt. Leveleiben ugyancsak beszámolt a hadjárat részleteiről.⁴⁴

Pedro Barrantes másodszülött fia, García Barrantes inkább a mediterrán térség hadi eseményei iránt érdeklődött; részt vett Orán (Algéria) ostromában, és az ottani szolgálataira hivatkozva kérelmezte II. Fülöptől nemesi jogainak megerősítését. Emellett 1544-ben részt vett Beltrán de la Cueva y Toledo, Alburquerque hercegének kalandos angliai útjában is; maga számolt be arról, hogy a herceg nagyon kedvelte, és rokonának tekintette, mivel ő maga is rokonságban állt az úbedai Pareja és Mercado familiákkal doña Mariana de Pareja, Pedro Barrantes Maldonado felesége révén. García öccséről, Diego Barrantes Maldonadóról csak annyit tudunk, hogy már nagykorúsága előtt kapitányként szolgált a király seregében. Negyedik fiútestvérükről, Franciscóról nem rendelkezünk adatokkal. Pedro Barrantes legidősebb gyermeke Teodora Maldonado volt.

Pedro Barrantes elsőszülött fiúörököse, Alonso Barrantes Maldonado franciaországi és itáliai katonai szolgálata után 1566-ban hazatért, és Salamancában házasságot kötött távoli rokonával, Isabel Botello de Bolañossal. Alonsót kortársai közül sokan robbanékony természete miatt félelemmel vegyes tisztelettel kezelték; az esküvője alkalmából rendezett lovagi tornán több halálos baleset is történt.⁴⁵

Érett férfikorára Pedro Barrantes Maldonado álmai nagy részét beteljesítette. A korabeli források csendes életű, tiszteletre méltó idős úrként írják le, akinek fő foglalatossága az olvasás, a pisztránghorgászat és birtokainak igazgatása volt, tehetőségét jól mutatja, hogy kincstára megtelt az állattartásból származó jövedelmekből. Élete végéig kiapadhatatlan kulturális érdeklődés jellemezte, erről egy kortárs beszámoló is született: *„Pedro Barrantes Maldonado birtokán számtalan könyvet tart, több nyelven: krónikákat, történeti műveket és kegyes vallási szövegeket kasztíliai nyelven, melyeket mindennap tanulmányoz; ezen könyvtára köteteiből számos nyelvről fordított, szerkesztett és írt, és így több mint negyven könyv szerzője. Kedves könyvtára miatt Pedro Barrantes Maldonado minden telet és a nyár egy részét is alburquerquéi birtokán tölti, ahol udvarában meglátogatják, és ott maradnak gyermekei, unokái, barátai és pártfogoltjai is. Így együtt társalkodnak, múlatják az időt. Sokszor rendez ünnepségeket is vendégei tiszteletére.”*⁴⁶

1570-ben felhasználva kedvező helyzetét az udvarnál, szűkebb pátriája, Alcántara érdekében járt közben II. Fülöpnél Córdobaiban, kérelmezve, hogy ne árusítsák ki a helyi tanácsnoki címeket, illetve azokat csak nemes származású emberek bérelhessék, ami régóta elfogadott gyakorlat volt azóta, hogy IX. Alfonz, León királya visszahódította a falut a szaracénoktól. Az audiencián azt is elérte, hogy az alcántarai városi tanács két plebejus születésű tagját visszahívják és nemesi származású városatyákat ültessenek helyükre.

44 AHNOB, Villagonzalo, caja 151, doc. 208, f. 9r. Hasonló háborús és politikai viszontagságokról számol be Labourdette, 2013.

45 Leguina, 1904. 26.

46 BNE, mss. 17996, f. 76r.

Pedro Barrantes számos műve között említendő még egy helytörténeti kötet Alcántaráról (1572), a *Historia de los Condes de Flandes* (A flandriai grófok története) címmel, melyet Don Carlos hercegnek ajánlott; illetve egy rövidebb krónika az alcántarai Ról nemzetségről, *Suma del linaje de los Roles sacado de las crónicas francesas y de lengua francesa en castellano* (A Ról nemzetség történetének sumázata a francia krónikákból, spanyol nyelven) címmel.⁴⁷

A csata és a tudomány szerelmese, biztos szerencsecsillaggal, barátai és hűbéresei atyai pártfogójaként élete alkonyát népes családja körében, csendes derűben töltötte. Pedro Barrantes már életében megtestesítette a humanista katona ideálját, a spanyol határvidékek oly jellemző archetipusát, amelyről sírfelirata is tanúskodik:

*„A derék Pedro Barrantes Maldonado,
kinek nyugszik teste e földben.
Jeles vérből származott, nyelvekben kimagasló,
bátor volt, s rettegett tőle az ellen’.⁴⁸
A kardot és a tollat egyaránt forgatta,
ami e kettőben fellelhető, azt ő ismerte.
A vitéz katona dicsőségét neki kardja adta,
a tudós lovag hírnevét tollával szerezte.”⁴⁹*

Egy hidalgo Magyarországon

A rendelkezésre álló irodalmi forrásokból ismerhetjük, milyen jelentős hatással voltak a magyarországi események – és különösen a mohácsi tragédia – Béjar hercegei, a Zúñiga család udvarára.⁵⁰ A mohácsi csatát követő években a hadi események különösen intenzívvé váltak: a török kísérlet Bécs elfoglalására a felvonultatott, jelentékeny oszmán haderő ellenére meghiúsult; a török csapatok leverése után pedig a következő esztendőben, 1530-ban Habsburg Ferdinánd lendült ellentámadásba. Válaszul a Porta 1532-ben 120 ezres sereget mozgósított Bécs bevételeire, ami ismét nagy riadalmat okozott a Habsburg-ház ausztriai ága uralta területeken. 1532. február 28-án V. Károly megérkezett Brüsszellel Regensburgba, és udvarával a következő év nyaráig ott is maradt, eközben a birodalom aggodalommal figyelte a török csapatok Bécs alá vonulásáról szóló, tavasszal még csak kósza, ám nyárra már megerősített híreket. A feszült hónapokban az uralkodónak, aki betegséggel is küszködött, meg kellett oldania birodalma és a törökellenes hadi vállalkozás legsürgetőbb pénzügyi kérdéseit, és meg kellett szerveznie a szárazföldi és tengeri védelmet.

47 AHNOB, Ovando, caja 62, doc. 3018.

48 A szöveg szó szerinti jelentése: „bátor szívé hős a harcokban” (a szerk.).

49 BNE, mss. 17996, f. 76r. „Del buen Pedro Barrantes Maldonado / aquí iaze su cuerpo en esta tierra. / Fue en sangre ilustre, en lenguas señalado, / de valeroso pecho espanto en guerra. / La espada y la pluma, ansi las ha fundado / que lo que en dos se halla en una encierra. / La espada le dio honor de buen guerrero / La pluma de estudioso caballero.”

50 Zúñiga, 1989. 129–149. Részletes elemzésért lásd még: Sánchez García, 2005. 227–247.

Béjar újonnan méltóságába iktatott hercege személyes szolgálataival kívánta megszilárdítani az uralkodó iránta táplált bizalmát, ezért seregeivel Franciaországon, Flandrián és a német tartományokon át a katolikus birodalmi székhely megsegítésére vonult; kíséretében volt a fiatal Pedro Barrantes Maldonado is, és útja meghatározó hatásúnak bizonyult további életére.

Franciaországban, Touraine-ban láthatta a Leonardo által megálmodott lovagi kastélyt és Amboise-ban megismerkedett Ferenc király kíséretéből néhány francia lovaggal, akik szintén a Barrantes családnevet viselték, és igen szívélyesen, vérrokkuként fogadták. Emlékirataiban kiemelt szimpátiával emlékezik meg Guillaume de Barrantes lovagról, aki hozzá hasonlóan érdeklődött a család történetének kutatása iránt, és otthonának faliszőnyegeit a Barrantesek régi címerei díszítették.

Ezen meghatározó utazás alatt Pedro Barrantes számos nyelvet elsajátított, több tucat könyvet, valamint Németországban kiváló fegyvereket és utazóládákat is vásárolt, Flandria műhelyeiből pedig díszes öltözeteket, gobelineket, sőt címerével díszített nagy méretű faliszőnyegeket is rendelt. Szabadidejében, a korabeli nemesekhez és katonai vezetőkhez hasonlóan, szívesen gyűjtött és rendszerezett római régiségeket is. Kiváló lovasként hírnevéhez méltón a magyarországi hadjáratra egy pompás, a marokkói Azamor városából származó sűrke arabs telivért vitt magával, amely – bár számtalan sebet ejtettek rajta az ellenséges lándzsák – Barrantes visszaemlékezései szerint „mindig igen jól viselte magát, időben megállt, jól futott és fordult”. A hazaúton Spanyolországba az antwerpeni főtéren, a *Grote Markton* rögtönzött lovasbemutatót is tartott, ami – legalábbis Pedro Barrantes szerint – anynyira elnyerte Jakab skót király követének tetszését, hogy „hetven aranyat és egy gesztenyebarna, ír pónit adott ajándékba, melyet Spanyolországba hoztam és később hetven dukátért értékesítettem”.

Ez a kalandos utazás a korabeli nemesi hagyomány szerinti *grand tour* megfelelője volt Barrantes életében, akit elbűvölt nemzetségének francia eredete, útja során harcolt a katolikus hit ellenségeivel (hugenottákkal, lutheránusokkal és törökökkel), de arra is alkalma volt, hogy galantériájával elbűvölje a nemes hölgyeket, amiről lovagi költeményei és dalai is tanúskodnak. Ezeket szintén az utazás során költötte, ám csak 1535-ben jelentette meg összegyűjtött verseskötetében.⁵¹ A különböző európai városokban és udvarokban megtanulta és gyakorolhatta a latin, a francia, az olasz és a portugál nyelvet is.

Barrantes útjáról egyik családtagja, a toledói inkvizíció titkáráként tevékenykedő, a nemzetség története iránt szintén érdeklődő Matías Barrantes Aguilera feljegyzéseiből is értesülhetünk.⁵² A Szent Hivatal titkára feljegyezte, hogy az ugyan-

51 A megjelent lovagi kötetének címe: *Las trobas siguientes hizo Pedro Barrantes Maldonado estando en Alemaña en la guerra del turco en [a]vor de los españoles col[n] vn romance en que se recuenta la supita [sic!] y muy valerosa partida del yllustrissimo señor duque de Bejar a la mesma guerra* (Pedro Barrantes Maldonado lovagi költeményei, melyeket a német törökellenes harcokban költött, köztük a dal, mely megénekli a jeles Béjar herceg hadba vonulását). Év és kiadó nélkül [Salamanca, Rodrigo de Castañeda, c. 1535]. BNE, R/9420.

52 A Barrantes család történetének és privilégiumainak áttekintése, Toledo, 1614. február 19. AHNOB, Villagonzalo, caja 151, doc. 208.

csak katonai pályára lépett Fernando Barrantes Maldonado kapitány Toledóban járt, és a város főtanácsnoka által hitelesített okiratban erősítette meg családja privilégiumait, valamint bemutatta Pedro Barrantes Maldonado, La Cumbre (Cáceres) és Trujillo urának abban az évben megjelent családtörténeti feljegyzéseit is. Matías Barrantes, Pedro Barrantes nagybátyja feljegyzi, hogy „Pedro Barrantes Maldonado a magyar királyságbeli háborúban szolgálta Őfelségét, V. Károly császárt, amikor a török szultán, Szulejmán, négyszázezer katonával vonult Bécs városa alá, Ausztria hercegségébe, mely város védelmére Károly császár és spanyol király kétszázezer spanyol, olasz, német, flamand, cseh és magyar vitézzel kelt hadra. Az ütközetben a keresztény hadak legyőzték a törököket, sok katonát megöltek, és tízennégyezer török lovat és egyéb javakat zsákmányoltak; ami után az oszmán hadak szégyenteljesen meghátráltak és Görögország felé menekültek, így győzedelmeskedett Károly császár, Spanyolország királya ezen hadjáratban 1532-ben. Don Pedro Barrantes Maldonado, mint ismeretes, a császár szolgálatában állt ezen város ostromakor, és Spanyolországból saját költségén utazott Magyarországra, mely út több mint hétszáz legua,⁵³ lovaival, szolgálóival és számos ifjakkal és lovagokkal, akik saját elhatározásukból keltek útra a császár, királyuk megsegítésére. Összesen ötmillió [sic!] spanyol vitéz kelt hadra Bécs védelmére, mivel tudták, hogy az itáliai hadjáratok miatt nyolcezer ember hiányzott Őfelsége seregéből, így a mondott Pedro de Barrantes Maldonado is számos ügyben volt Őfelsége szolgálatára a német birodalomban; ezt tanúsítja egy királynéi oklevél is, melyet Őfelsége felesége, a kegyes életű Izabella császárné és titkára, Joan Vázquez, valamint tanácsnokai hitelesítettek kézjegyükkel, melyben [a királyné] védelmét kiterjeszti a fent nevezett Pedro Barrantes Maldonadra, mivel az Németországban felséges férje szolgálatában harcolt; amely okmányt Pedro Barrantes Maldonado a toledói tanácsban bemutatta, mely tényt írnokként én is hitelesíték, mivel saját szememmel láttam a királyné és Joan Vázquez aláírását a mondott okiraton, így hivatalos és elismert ezen város tanácsa előtt, hogy a mondott Pedro Barrantes Maldonado császárunk szolgálatában harcolt a fent leírt török elleni harcban Magyarországon, és jelen irat lejegyzőjeként olvastam azt a könyvet,⁵⁴ melyet Pedro Barrantes Maldonado írt mindazon dolgokról, melyeket útja során a Francia Királyságban, Flandriában, a német tartományokban és Magyarországon tapasztalt, valamint az említett hadjárat eseményeiről, és amelynek címe *Ytinerario de la Xor-nada de Ungria*.⁵⁵

Jelen tanulmányunknak nem célja a hadjárat katonai hadmozdulatainak és fordulatainak tételes vizsgálata, ám ki kell emelnünk, hogy évtizedekre sikerrel megfékezte az oszmán terjeszkedést a Balkán-félszigeten, és az 1533-ban kötött isztambuli béke, melyet Ferdinánd és Szulejmán írt alá, bár nem zárta le a török–keresztény konfliktusokat, hosszabb időre nyugalmat eredményezett a régióban.⁵⁶

53 Spanyol tengeri mérföld, 1 legua = 4,2 km.

54 A kéziratot a kutatók közül többen említik, de egyelőre nem ismert a forrás. Többek között idézte: Carabias Torres, 2015. 215.

55 AHNOB, Villagonzalo, caja 151, doc. 208, ff. 7v–8v.

56 Korpás, 2004. 335–370.; Korpás, 2005b. 203–236.; González Cuerva, 2007.

A Barrantes család és Bernardo de Aldana tábornester levelezése (1548–1552)

Az idős Pedro Barrantes írásában büszkén idézi fel szülőfaluját, Alcántarát: „Alcántara népességének nagy része lovag, nemes, illetve katonai szolgáló személy, és kevés a földműves és a közrendű ember. Számos jeles nemzetség él itt, többségük nemesi eredetű, és mind dicső és tiszta famíliák leszármazottja, amit büszkén és igen szívesen emlegetnek fel. Vagyonuk nagy részét bérbe adott birtokok és legelők adják. (...) Alcántara népe járatos a közügyekben, és a társalgásban és viselkedésében igen udvarias. (...) takarékosak, járatosak a hadviselés dolgaiban és vendégszeretők az idegekkel szemben. 28–30 esztendeje hetven lóval rendeztek a faluban lovagi viadaloikat, melyeket én is láttam, és melyeket nagy költséggel és körültekintéssel szerveztek meg, és igen látványosak voltak. (...) A hölgyekkel igen tisztelettudóak, asszonyaikat drága ruhákban járatják. A hadi élet kedveltsége miatt Alcántarában szorosak a családok közti kötelékek.”⁵⁷

Ahogy korábban említettük, a falu tanácsa erősen oligarchikus volt, a plebejus helyieknek nem jutott a politikai életben szerep. 1558-ban, az egy esztendővel korábbi spanyol államcsőd után II. Fülöp áruba bocsátott öt örökös tanácsnoki címet, melyet a legjelentősebb helyi nemzetségek vásároltak meg. A falu ügyeiben a Barrantesek legtöbbször az Aldana, Villela és Garabito családokkal léptek szövetségre.

A 16. század közepére az alcántarai Barrantesek és Aldanák között több generációra visszanyúló rokoni szálak szövődtek;⁵⁸ ennek ékes példája, hogy Pedro Barrantes Maldonado unokaöccsének nevezte Bernardo de Aldanát, a neves nápolyi *tercio* vezérét, aki a 16. század közepén a Habsburg Birodalomban teljesített szolgálatot. Így, bár Barrantes már visszavonult a hadjáratokból és az udvari élettől, Bernardo de Aldana levelei alapján első kézből értesülhetett Magyarország 1548 és 1552 közötti történéseiről.⁵⁹

Aldana életéről a források számos részletet elárulnak. Apja Antonio Villela de Aldana volt, aki a korona megbízásából 1539-ben Toledói Eleonóra, Pedro de Toledo alkirály lányának menyegzői kíséretében Firenzébe utazott; Eleonórát Firenze hercege, I. Cosimo de' Medici vette feleségül. Bernardo de Aldana Nápolyban született, és az itáliai háborúkban esett át a tűzkeresztségen, Nápoly és Róma csatáterein; Alba hercege kapitányaként szolgált a IV. Pál pápa elleni hadjáratban.

1548-ban I. Ferenc halálával és a crépyi békével a Francia Királyság katonai fenyegetése megszűnt; emellett a császár Mühlbergnél a protestánsokon aratott győzelme lehetővé tette, hogy V. Károly a birodalom keleti felére koncentrálja haderejét. Ekkor nevezték ki Bernardo de Aldanát a híres nápolyi *tercio* élére, melyet a magyarországi hadjáratba irányítottak. Aldana főkapitányi tevékenységét nem köny-

57 Santibañez, 1779. 45–46.

58 Egy ismert hispanista így vélekedik a főbb helyi nemzetségek makacs endogámiájáról: „Az alcántarai családok egymás közötti rokoni szálai már-már a vérfertőzés határát súrolják.” Rivers, 1953. 459. Az Aldana család hatásáról a helynevekben és helyi történelmi nevezetességekben lásd: Bernáldez Bernáldez, 2007. 9–24.

59 BNE, mss. 17996, ff. 14v–27r.

nyitették meg a regionális politikai ellentétek, a keleti harctér jellegzetességei és az a körülmény, hogy az általa vezetett alakulat tagjai a birodalom különböző, távoli részeiből érkeztek. Aldana emlékirataiból ismerjük a *terciójából* a hat másik kapitánya nevét, Diego Vélez de Guevara, Luis Vélez de Mendoza (aki 1551-ben visszatért Nápolyba, és helyére Francisco de Aldana, Bernardo unokaöccse került), Gaspar de Mardones (1549 közepéig, amikor kompániáját Juan de Ulloa vette át), Luis Barrientos és Luis de Ordóñez (1551-ben elesett).⁶⁰

Jelen tanulmánynak nem célja, hogy részletesen tárgyalja Aldana magyarországi, majd ezt követő tevékenységét,⁶¹ csupán a Pedro Barrantes és unokaöccse közötti rövid, ám intenzív levelezés számos érdekes részletére kívánja ráirányítani a figyelmet: az idősebb rokon intelmeire, a családi, politikai és katonai hírekre, a köszönetnyilvánításokra és udvarias gesztusokra. A levelek azért is figyelemre méltók, mert fényt vetnek Aldana sajátos helyzetére, amikor magas beosztású katonaként a birodalom periferiáján találta magát, valamint mert kendőzetlenül beszél el megpróbáltatásait is közeli rokonának. A pályáját övező intrikák és a spanyol hazától való távollét miatt még inkább értékes lehetett számára a rokoni, meleg hangú levelek minden részlete, melyek szülőföldje és szerettei életéről is hírt vittek neki.

Aldana leveleiben állandó elem az érdeklődés hazájáról és családjáról;⁶² ám többször hangoztatja keserűségét is amiatt, hogy nem tudja tisztázni magát, és

60 Ehhez kapcsolódóan jelen tanulmányunk számára kiemelkedően hasznosnak bizonyultak Korpás Zoltán kutatásai: Korpás, 2000. 881–910.

61 Aldana magyarországi működését V. Károly birodalmi, illetve öccse, Ferdinánd magyarországi tervei határozták meg. A Habsburgok magyarországi hatalmának megerősítése és az erdélyi hatalomátvitel a felső-magyarországi területek kulcsfontosságú várainak elfoglalásával vette kezdetét (a várak egyben a törökellenes védelmi rendszer elemei is lettek). Az erre a feladatra rendelt, nagyjából 5000–5500 fős hadsereg egyik kontingensét alkotta az Aldana (mint) tábornester (maestre de campo) vezette spanyol *tercio*. 1549 tavaszán és nyarán összesen négy várat vettek be. A következő évben, 1550-ben többek között az ő tervei alapján kezdték el építeni a szolnoki várat, majd az 1551 nyarán megvalósult erdélyi Habsburg-hatalomátvitelt követően Temesváron, Losonczy István mellett teljesített szolgálatot. Az 1552. évi magyarországi oszmán hadjárat során játszott szerepe később erőteljesen rányomta bélyegét a történet-tudományban róla kialakult képre. Aldanát Lippa védelmével bíztta meg Giambattista Castaldo, az Erdély-be vezényelt csapatok parancsnoka. A körülmények, a megoldhatatlan nehézségek azt eredményezték, hogy Temesvár eleste után a német zsoldosok kivonultak, s Aldana feladni kényszerült Lippát, ami után fogságba vetették és elítélték. Évekig a trencsényi várban tartották bebörtönözve, majd tekintélyes közbenjárói hatására Ferdinánd végül szabadon bocsátotta. Szabadulását követően Aldana ismét csatlakozott a birodalmi hadsereghez, részt vett a Tripoli elleni hadjáratban. Előbb Djerba várat foglalták el. Aldana közreműködött a djerbai erődítési munkálatokban. Ezt követően viszont a hadjárat szerencsétlen fordulatot vett: Piali pasa egy kisebb méretű oszmán haderővel súlyos vereséget mért a flottára, a helyőrség pedig két hónap ostrom után kénytelen volt feladni Djerba várát. Aldana is fogságba esett, végül Tripoliba került, és valószínűsíthetően ott is halt meg az ütközetben szerzett sérülései következtében. Lásd: Szakály, 1986; Korpás, 1999; Korpás, 2005a; Virovecz, 2015.

62 „Nagy örömmel értesültem, hogy Herrera commendátor uram életben van és jó egészségnek örvend, továbbá, hogy Pedro de Medinillának is jól megy sora. Valladares halálát fájdalom; az ellenben kedvemre van, hogy Ribamartín odahaza, a mi rokonságunkból választott magának feleséget. Persze hogy elhiszem, hogy él még az anyóka, kétszázharminc esztendő is megél ő, hiszen fogadok, hogy életben tartják addig a gyógyfürdői, melyeket az Artifaña hegyén gyűjtött füvekből készít.” Bernardo de Aldana levele Bécsből, 1550. május 29. A levélrészlet Scholz László fordításában magyarul: *Bernardo de Aldana magyarországi hadjárata*, 1986. 269.

elismertetni szolgálata erényeit.⁶³ Barrantes humanista beállítottságához hasonlóan ő is kiemeli a tudás és az írás feljebbvalóságát a katonai karrierrel szemben;⁶⁴ beszámol a személye elleni áskálódásokról, és elfogulatlanul ír a császár szolgálatában lévő katonák tábori életének kemény valóságáról. A komoly témák mellett humorral számol be könnyedebb epizódokról is, például szerelmi kalandjairól a bécsi udvarban⁶⁵ és vagyoni helyzetéről, mielőtt a dezertálás vádja érte. Nehéz anyagi helyzetéről is szót ejt, amelyet még testvérével, Gaspar de Mercadóval sem osztott meg; bár bevallása szerint még van 2500 dukátja, és némi vagyona prémekben és egyéb értéktárgyakban.⁶⁶ Leveleiben nagy bánattal számol be közös ismerőseik, például Benito de Larrea elestéről, aki szintén alcántarai születésű volt, és a magyarországi csatamezőkön fejezte be életét.

Aldana tapintattal kezeli Pedro Barrantes legidősebb fiának, Alonsónak tervezett magyarországi útját is, és óvatosan arra inti a türelmetlen ifjút, megérti, „hogyan világot kíván látni, ahogy én akartam, ám fontolja meg útját, és ha útra kel, legyen körültekintő, főként, ha szülei ellenzik a célját”.⁶⁷ Soraiból kiolvasható, hogy inkább ellenezte az ifjú utazását, ám kész volt akkor is támogatni, ha mégis útra kel.

Leveleiben Aldana színes hírekkel szolgál a városokról, melyeket meglátogatott, a helyi személyiségekről és az udvari ármánykodásokról; mindeközben érezhető erőfeszítése, hogy írásain keresztül tanúságot tegyen érdemeiről a korona szolgálatában, hiszen említi, hogy bátyjának, frey Juan Villela alcántarai szerzetesnek továbbítja „valamennyi hivatalos levelének másolatát, melyet a császárhoz intézett”.

1550 körül, nem sokkal a lippai sorsfordító események előtt, Barrantes arra kérte unokaöccsét, vezessen részletes útinaplót⁶⁸ magyarországi útján, és hasonló

63 1549 áprilisában például – emlékiratai tanúsága szerint – azzal a kérelemmel járult I. Ferdinándhoz, hogy járjon közben I. Károlynál annak érdekében, hogy felvegyék az Alcántara Lovagrendbe. Korpás, 2000. 899.

64 „Isten dicsőségére válna, ha kegyelmével megérhetnénk, hogy az eljövendő időkben a nemesség ne fegyverre, hanem írásra s a tudományok művelésére nevelje gyermekeit.” Bernardo de Aldana levele Bécsből, 1550. május 29. *Bernardo de Aldana magyarországi hadjárata*, 1986. 269–270.

65 „Rendkívül megtisztelt kegyelmed, hogy elküldte a hölgyek lajstromát; ha nem a hitem forogna kockán, legszívesebben azt kívánnám, hogy bárcsak már király volnék, s akkor valamennyi hölgyet egyszerre feleségül vehetném; ámde Isten majd tetszése szerint vezérli a sorsukat; minthogy ez ügyben még habozom, semmi újságot nem mondhatok még kegyelmednek.” Carta de Bernardo de Aldana maestre de campo del Tercio de Ungria para Pedro Barrientos Maldonado año de 1552 de Viena de Austria donde Pedro Barrientos Maldonado havia estado veinte años antes en la guerra del turco Soliman en servicio del emperador Carlos V Rey de España. BNE mss. 17996. Vö. *Bernardo de Aldana magyarországi hadjárata*, 1986. 268–269.

66 BNE mss. 17996, f. 17r.

67 BNE mss. 17996, 25/05/1551.

68 Hadi kalandjai először a következő tanulmány révén váltak ismertté: Villela de Aldana, 1878. Aldana naplóját újabban Escribano Martín adta ki 2010-ben. [Aldana naplója a 19. században a spanyol nyelvű kiadás mellett lengyelül, majd 1986-ban Szakály Ferenc és Scholz László munkájának köszönhetően magyarul is megjelent, a függelékben öt, Maldonádóhoz intézett levéllel. Bernardo de Aldana naplója a 16. századi magyarországi törökellenes háborúkban való spanyol szerepvállalás egyik legismertebb elbeszélő forrása. A napló kiadásához írt előszóban Szakály Ferenc jelezte, hogy a szöveg szerzősége nem egyértelmű. Az Aldana személyével, illetve családjával kapcsolatos források hagyományozódása is arra enged következtetni, hogy a neki tulajdonított elbeszélő forrást – illetve iratait, leveleit – más személy szerkesztette. Korpás Zoltán a szöveg belső információi alapján – a napló szerzője (szerkesztője) egy helyen megjegyzi magáról, hogy udvari ember, illetve ugyanott megemlíti azt is, hogy I. Ferdinánddal egy

visszaemlékezéseket kér tőle a német tartományokról is. Azt írja: *„Irataim között szerepelnek azon feljegyzések, melyeket az őfelsége szolgálatában vezetett hadjáratokon készítettem; ezekről annyit mondhatok, több fáradalmat, mint hasznot hajtottak nekem.”*⁶⁹

Mialatt folyamatban van az eljárás Aldana ellen, azt írja Barrantesnek, hogy Castaldo parancsára megfosztották íróeszközeitől, és „így bánatomban nem is írok többet”. Egy ideig bátyjától, az alcántarai szerzetestől érkeznek Barrantesnek hírek öccséről, aki azokat továbbítva, megjegyzi: *„Összegyűjtöttem néhány hivatalos és egyéb vonatkozású iratot, amiket kaptam, és minden további toldás nélkül Kegyelmednek küldök, mindet a legszavahihetőbb emberektől kaptam, akik saját szemükkel látták, vagy fülükkel hallották.”* Aldana akkori helyzetében fontos volt, hogy szülőföldjén makulátlan maradjon hírneve; a szintén feddhetetlen lovagi hírnévnek örvendő Pedro Barrantes Maldonado volt becsületének legjobb őrzője.

Epilógus gyanánt

1578-ban bekövetkezett halála előtt Pedro Barrantes Maldonado már rendelkezett sírhelyéről, amely az alcántarai Fogolykiváltó Boldogasszony-templom kápolnájában található. A szép márvány síremléken egy kezét imára kulcsoló, tiszteletre méltó lovag látható magyar viselet szerinti szakállal és öltözékben.⁷⁰ Alabástrom sírkövének felirata életének legnagyobb eseményéről emlékezik meg: *„Amikor a török szultán, Szulejmán 1532-ben négyszázezer lovas katonával útra kelt Konstantinápolyból Bécs ostromára, és V. Károly spanyol király kétszázezer keresztény lovagot küldött Bécs megsegítésére, Pedro Barrantes Maldonado, 22 évesen, Isten segedelméből és a császár szolgálatában saját költségén Franciaországon, Flandrián és a német tartományokon át Magyarországra ment, és ott harcolt a török elleni hadjáratban, melyből a szultán vert hadai Görögországon át távoztak, és a győzedelmes császár dicsőségesen tért vissza Spanyolországba.”*⁷¹

Figyelemre méltó, hogy a történelem még egy utólagos záradékot illesztett Barrantes közép-európai katonai pályafutásának történetéhez. Amikor 1623-ban gyermekei együtt fordultak a granadai Királyi Kancellária tanácsához nemesi címük megerősítésének ügyében,⁷² miután az alcántarai tanács támogatta adómentességüket és választhatóságukat a helyi tanácsai tisztségekbe, ugyan három évet kellett várniuk annak elismerésére, hogy a köznemességhez tartoznak, ám 1626-ban kedvező határozat született kérelmükben. A megerősítő pátens megszövegezett formája egyszerre hivatalos irata és gyönyörű dokumentuma a család hősi emlékeze-

helyen tartózkodott – Cristóbal de Castillejót (1490–1550), a neves spanyol költőt véli a szövegek szerzőjének. Lásd: Szakály, 1986; Korpás, 1999; Korpás, 2005a – a szerk.]

69 BNE mss. 17996, f. 17r.

70 Sayáns Gómez, 2016. 474.

71 BNE, mss. 17996, f. 75v.

72 Egy generációval előttük ugyanilyen helyzetben volt Pedro Barrantes Aldana (Garrovillas, 1587), aki egy háborús sérülés során véglegesen megvakult. Díaz de la Guardia, 2016. 160.

3–4. kép. A Barrantes család nemesi címét megerősítő határozat (Granada, 1626)

tének, melyet miniatúrákon is ábrázoltak (3–4. kép.).⁷³ Az egyik központi miniatúrán az Alcántara Lovagrend pajzsával és a püspöki *insigniával* díszített, italicizáló mintázatú keretben a mórölő Szent Jakab, Spanyolország védőszentje és a *Reconquista* harcának szimbóluma jelenik meg, amint visszaveri a török hadak támadását. Mellette láthatjuk a Barrantes család címerét, melyet alulról mór handsárok és török pajzsok, zászlók, dobok és sisakforgók kerete övez; ezek eredetijeit nagy valószínűséggel a családi fegyvertár, de legalábbis a családi emlékezet őrizte.

Ha teljes életútját összegezzük, Pedro Barrantes pályafutásában csúcspontot ki az a generációkon átnyúló, dinasztikus stratégia, mellyel a Barrantes család erejét, vérét és vagyonát is felhasználva a császár szolgálatában, Extremadura egyik legnevesebb nemzetségévé vált. A Barrantesek számtalan kalandos életű katonát⁷⁴ és a katonai lovagrendek több tagját adták a birodalomnak. Pedro személyes kapcsolata a Leóni és Extremadurai Királyságokban, illetve a császári udvarban is nagy befolyással bíró Zúñiga dinasztiával szintén előnyére vált a korona szolgálatában eltöltött pályafutása megannyi vállalkozásánál, és segített megszilárdítani utódai jövőjét.

73 Biblioteca de Extremadura, Fondo Antiguo, ms. 1357.

74 Cuesta Nieto, 2012. 793–812.

Hősünk személyes történetének hangsúlyozásán túl azonban érdemes levonni egy általánosabb érvényű következtetést is: a Barrantesek históriája az összes többi családi és nemesi ambíció, valamennyi lekötelezettségi viszony, számos politikai vállalkozás és udvari intrika között, melyekre a Habsburgok sokszínű birodalma épült, csupán egy csepp a tengerben.

Fordította: Martí Tibor – Virágh Anna

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források lelőhelyei

AGS

Archivo General de Simancas, Valladolid

AHNOB

Archivo Histórico de la Nobleza, Toledo

ARCHV

Archivo de la Real Chancillería de Valladolid

BE

Biblioteca de Extremadura, Badajoz

BGU

Biblioteca General Histórica de la Universidad de Salamanca

BNE

Biblioteca Nacional de España, Madrid

RB

Real Biblioteca, Madrid

2. Kiadott források és szakirodalom

Aldana

2010 *La expedición del maestre de campo Bernardo de Aldana a Hungría en 1548*. Edición, prólogo y notas de Fernando Escribano Martín. Madrid, 2010.

Arienza

2017 Arienza Arienza, Javier: La historia de Guillén de San Clemente, un embajador hispano en el corazón de Europa entre los años 1581 y 1608. In: *Ibero-Americana Pragense*, 45. (2017) 73–98.

Barrantes Maldonado

1998 Barrantes Maldonado, Pedro: *Ilustraciones de la casa de Niebla*. Cádiz, 1998.

Bernaldez

2007 Bernaldez Bernaldez, Manuel Pedro: Desde las aguas del olvido. Un rastro de la familia Aldana en Alcántara. In: *Alcántara. Revista del Seminario de Estudios Cacerreños*, 67. (2007) 9–24.

Bernardo de Aldana magyarországi hadjárata

1986 *Bernardo de Aldana magyarországi hadjárata (1548–1552)*. Közread. Szakály Ferenc, ford. Scholz László. Bp., 1986. (Bibliotheca Historica.)

Carabias Torres

2009 Carabias Torres, Ana María: Turcos contra católicos. Barrantes Maldonado y la deformación interesada de los hechos militares. In: *Tiempos Modernos*, 6. (2009) 19. sz. 1–30.
2015 Carabias Torres, Ana María: Pedro Barrantes Maldonado. In: *Christian-Muslim Relations. A Bibliographical History*. Vol. 6. *Western Europe (1500–1600)*. Eds.: Thomas, David – Roggema, Barbara. Leiden, 2015. 215–218. (History of Christian-Muslim Relations, 22.)

Cassol

2000 Cassol, Alessandro: *Vita e scrittura. Autobiografie di soldati spagnoli del Siglo de Oro*. Milano, 2000.

Cossío

1956 Cossío, José María de: *Autobiografías de soldados (siglo XVII)*. Madrid, 1956.

Cruz Isidoro

2016 Cruz Isidoro, Fernando: La literatura y la iconografía al servicio de los Guzmanes. In: *Sanlúcar Señorial y Atlántica. III y IV Jornadas de Investigación del Patrimonio Histórico-Artístico 2013–2014*. Coord.: Cruz Isidoro, Fernando. Sanlúcar de Barrameda, 2016. 63–100.

Cuesta Nieto

2012 Cuesta Nieto, José Antonio: Los campesinos en Castilla la Vieja, hombre de armas. In: *Campo y campesinos en la España Moderna. Culturas políticas en el mundo hispano*. Coord.: Pérez Álvarez, María José – García, Alfredo Martín. León, 2012. vol. 2. 793–812.

Davis–Burdíel

2005 Davis, James Colin – Burdiel, Isabel: *El otro, el mismo. Biografía y autobiografía en Europa (siglos XVII–XX)*. Valencia, 2005.

Dialogo entre Pedro Barrantes Maldonado y un caballero extranjero

1566 *Dialogo entre Pedro Barrantes Maldonado y un caballero extranjero: en que cuenta el saco que los turcos hizieron en Gibraltar. Y el vencimiento y destruyción que la armada de España hizo en la de los turcos. Año 1540. Dirigida al muy excelente señor don Alonso Pérez de Guzmán el Bueno, duque de Medina Sidonia, conde de Niebla, marqués de Caçaza en África*. Alcalá de Henares, 1566.

Díaz de la Guardia

2016 Díaz de la Guardia y López, Luis: La Corona y el control del reconocimiento nobiliario. La actividad del fiscal de la Real Chancillería de Granada a examen. Análisis y documentos. In: *Cuadernos de Historia del Derecho*, 23. (2016) 121–166.

Edelmayer

1993 Edelmayer, Friedrich: Honor y dinero. Adam de Dietrichstein al servicio de la Casa de Austria. In: *Studia Historica. Historia Moderna*, 11. (1993) 89–116.

Fernández Álvarez

1966 Fernández Álvarez, Manuel: *Política mundial de Carlos V y Felipe II*. Madrid, 1966.

García Cárcel

1994 García Cárcel, Ricardo: La psicosis del turco en la España del Siglo de Oro. In: *Los imperios orientales en el teatro del Siglo de Oro*. Coord.: Pedraza Jiménez, Felipe B. – González Cañal, Rafael. Almagro, 1994. 15–28.

García Fernández

2016 García Fernández, Óscar: „Está la mamola lejos.” La caracterización de los otomanos en El desafío de Carlos V de Rojas Zorrilla. In: *eHumanista*, 33. (2016) 79–96.

García Hernán

2011 García Hernán, David: Guerra, propaganda y cultura en la monarquía hispánica. La narrativa del Siglo de Oro. In: *Obradoiro de Historia Moderna*, 20. (2011) 281–302.

García Martínez

1976 García Martínez, Marta: *La independencia de La Cumbre en 1559. Su venta a Don Pedro Barrantes y razones de los reyes para venderla*. Trujillo, 1976.

Gómez Vozmediano

2014 Gómez Vozmediano, Miguel F.: Extranjeros en Toledo: la colonia griega y del Mediterráneo Oriental en tiempos del Greco. In: *Toletum. Boletín de la Real Academia de Bellas Artes y Ciencias Históricas de Toledo*, 59. (2014) 197–214.

González Cuerva

2007 González Cuerva, Rubén: *Felipe II y el turco. La larga guerra de Hungría (1593–1598)*. Madrid, 2007.

Hanny

2013 Hanny, Erzsébet: Las noticias de la guerra contra los turcos en Hungría y en Buda en las relaciones españolas del siglo XVII. In: *Géneros editoriales y relaciones de sucesos en la Edad Moderna*. Dir.: Cátedra, Pedro M. Salamanca, 2013. 211–229. (Publicaciones del SEMYR. Actas, 7.)

Korpás

1999 Korpás Zoltán: Egy spanyol zsoldosvezér levelei a XVI. század közepén vívott magyarországi háborúkról. Adalékok Bernardo de Aldana magyarországi tevékenységéhez (1548–1552). In: *Fons*, 6. (1999) 1–2. sz. 3–129.

2000 Korpás, Zoltán: La correspondencia de un soldado español de las guerras de Hungría a mediados del siglo XVI. Comentarios al diario de Bernardo de Aldana (1548–1552). In: *Hispania*, 60. (2000) 881–910.

2001 Korpás, Zoltán: La frontera oriental de la Universitas Christiana entre 1526–1532. A política húngara y antiturca de Carlos V. In: *Carlos V europeísmo y universalidad*. Coord.: Sánchez-Montes González, Francisco – Castellano, Juan Luis. Granada, 2001. vol. III. 321–336.

2004 Korpás, Zoltán: Las luchas antiturcas en Hungría y la política oriental de los Austrias. In: *Fernando I. 1503–1564. Socialización, vida privada y actividad pública de un Emperador del Renacimiento*. Ed.: Alvar, Alfredo – Edelmayer, Friedrich. Madrid, 2004. 335–370.

2005a Korpás Zoltán: Ami a magyarországi hadjárat után történt. Bernardo de Aldana és a spanyol zsoldosok sorsa 1552 után. In: *Fons*, 12. (2005) 3. sz. 379–398.

2005b Korpás, Zoltán: The History of Charles V in Hungary. The Unavailable Subject of Hope. In: *The Histories of Emperor Charles V. Nationale Perspektiven von Persönlichkeit und Herrschaft*. Hrsg. v. Dixon, C. Scott – Fuchs, Martina. Münster, 2005. 203–236. (Geschichte in der Epoche Karls V. Bd. 6.)

2014 Korpás, Zoltán: Las historias personales perdidas. „Lo húngaro” y el teatro del Siglo de Oro (interpretación y cercanía de la lejanía física). In: *Hipogrifo. Revista de Literatura y Cultura del Siglo de Oro*, 2. (2014) 2. sz. 43–61.

Labourdette

2013 Labourdette, Jean-François: *Charles IX et la puissance espagnole. Diplomatie et guerres civiles*. Paris, 2013.

Laferl

1997 Laferl, Christopher F.: *Die Kultur der Spanier in Österreich unter Ferdinand I. 1522–1564*. Wien, 1997.

Lakatos–Martí

2018 Lakatos Bálint – Martí Tibor: A mohácsi csata időszakára vonatkozó, 1500–1541 közötti források feltárásáról az Archivo General de Simancas anyagában. [Kézirat.] Bp., 2018.

Leguina

1904 Leguina, Enrique de (barón de la Vega de Hoz): *Torneos, jineta, raptos y desafíos*. Madrid, 1904.

Levisi

1984 Levisi, Margarita: *Autobiografías del Siglo de Oro. Jerónimo Pasamonte, Alonso de Contreras, Miguel de Castro*. Madrid, 1984.

Martí

2015 Martí, Tibor: „Antemurale Christianitatis” en Europa Central. La frontera húngara y croata de la monarquía de los Habsburgo en la época moderna. In: *Antemurales de la Fe. Conflictividad confesional en la Monarquía de los Habsburgo, 1516–1714*. Coord.: García Martín, Pedro – Quirós Rosado, Roberto – Bravo Lozano, Cristina. Madrid, 2015. 181–195.

Moreno Ollero

2016 Moreno Ollero, Antonio: Un cronista en la corte ducal de los Medina Sidonia. El viaje de Barrantes Maldonado a Sanlúcar de Barrameda. In: *Andalucía en la Historia*, 54. (2016) 82–85.

Noticias de Alcántara

2010 *Noticias de Alcántara. La villa de Alcántara en tiempos de Pedro Barrantes Maldonado*. Ed.: Martín Nieto, Dionisio Á. et al. Cáceres, 2010.

Rivers

1953 Rivers, Elias L.: Francisco de Aldana, el divino Capitán. In: *Revista de Estudios Extremeños*, 9. (1953) 451–635.

Rodríguez de la Flor

2002 Rodríguez de la Flor, Fernando: *Barroco. Representación e ideología en el mundo hispánico (1580–1680)*. Madrid, 2002.

Rújula y Ochotorena

1931 Rújula y Ochotorena, José de (marqués de Ciadoncha): Alonso Fernández de Barrantes. Su testamento (1390). Apuntes genealógicos de su casa. In: *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 99. (1931) 1. sz. 225–267.

Sambrian

2016 Sambrian, Oana Andreia: Salió el príncipe con muchas joyas y galas por mostrar su grandeza. El concepto de nobleza en los Comentarios del desengañado de sí mismo de Diego de Estrada. In: *La cultura de la sangre. Entre literatura e historia*. Coord.: García Hernán, David – Gómez Vozmediano, Miguel. Madrid, 2016. 269–291.

Sánchez García

2005 Sánchez García, Encarnación: La literatura como espejo. El imaginario de Carlos V sobre los Turcos en textos literarios de entretenimiento de la época del Emperador. In: *L'empire ottoman dans l'Europe de la Renaissance. El imperio otomano en la Europa Renacentista*. Éd.: Servantie, Alain – Puig de la Bellacasa Alberola, Ramón. Leuven, 2005. 227–247.

Sandoval

1634 Sandoval, Prudencio de (OSB): *Historia de la vida y hechos del emperador Carlos V.* Zaragoza, 1634.

Santibañez

1779 Santibañez, Leandro: *Retrato político de Alcántara. Causas de sus progresos y decadencia.* Madrid, 1779.

Sanz Fernandez

2003 Sanz Fernandez, Francisco: El palacio de los Barrantes-Cervantes. El diálogo arquitectura-ciudad entre dos proyectos diacrónicos. In: *Trujillo desde el Barroco al Neoclasicismo. Desde el Barroco al Neoclasicismo (siglos XVII y XVIII).* Trujillo, 2003. 317–354.

Sayáns Gómez

2016 Sayáns Gómez, Francisco: Las sepulturas de privilegio. Presencia en la Alta Extremadura. In: *Boletín de la Real Academia de Extremadura de las Letras y las Artes*, 24. (2016) 428–478.

Selles Ferrando

2001 Selles Ferrando, Xavier: Carlos V y el primer cerco de Viena en la literatura hispánica del XVI. In: *Carlos V y la quiebra del humanismo político en Europa (1530–1558). Congreso internacional, Madrid 3–6 de julio de 2000.* Coord.: Martínez Millán, José. Madrid, 2001. vol. 3. 105–123.

Szakály

1986 Szakály Ferenc: Egy zsoldosvezér emlékiratai a XVI. század közepén vívott magyarországi háborúkról. In: *Bernardo de Aldana magyarországi hadjárata (1548–1552).* Közread. Szakály Ferenc, ford. Scholz László. Bp., 1986. 5–56. (Bibliotheca Historica.)

Vidal Vargas

2018 Vidal Vargas, José María: Leonor Manrique de Sotomayor, regente de los estados de los Medina Sidonia y monja profesa en el convento de Madre de Dios de Sanlúcar de Barrameda. In: *Tiempos Modernos*, 9. (2018) 37. sz. 221–233.

Villela de Aldana

1878 Villela de Aldana, Juan: *Expedición del Maestre de campo Bernardo de Aldana a Hungría en 1548.* Publicala ahora por primera vez, abreviada y precedida de una introduccion Antonio Rodriguez Villa. Madrid, 1878.

Virovecz

2015 Virovecz Nándor: Száműzetéstől főkapitányságig: Balassa Menyhárt és az erdélyi hatalomváltás (1549–1552). In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 128. (2015) 1. sz. 31–54.

Zaragoza Pascual

1982 Zaragoza Pascual, Ernesto: *Los Generales de la Congregación de San Benito de Valladolid.* Vol. 4. 1613–1701. Silos, 1982.

Zarza Sánchez

2015 Zarza Sánchez, Emiliano: La creación de una memoria cristiana y guerrera. El caso del X duque de Béjar (1657–1686). In: *Tiempos Modernos*, 8. (2015) 31. sz. 369–392.

Zúñiga

1989 Zúñiga, Francés de: *Crónica burlesca del emperador Carlos V.* Ed., introd. y notas de Sánchez Paso, José Antonio. Salamanca, 1989. (Acta salmanticensia. Estudios históricos y geográficos, 64.)

MIGUEL FERNANDO GÓMEZ VOZMEDIANO
THE WARS IN HUNGARY AND THE CAREER OF A SPANISH NOBLE
OF EXTREMADURA

PEDRO BARRANTES MALDONADO, SOLDIER AND CHRONICLER (1510–1578)

This article describes some aspects of Pedro Barrantes Maldonado's life, an Extremaduran hidalgo linked with the family of the field marshal Bernardo de Aldana, who were involved in the Hungarian Wars during the reign of Emperor Charles V. Throughout this research work we will study the origins of his warrior lineage and his role in the imperial policies. In addition, his fondness for Genealogy and History made Barrantes a real chronicler of his time who also wrote the so-called *Itinerary of the Day of Hungary*. Last, their children recalled their deeds to achieve a "hidalguía", the lowest rank of the nobility, which allowed them to consolidate their social ascent.